

SSAD

Stratejik ve Sosyal Arařtırmalar Dergisi

ISSN 2587-2621

Volume 8 Issue 2, July 2024

sisaddergi@gmail.com

Makale Türü/Article Type: Araştırma/Research

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 08.02.2024

Makale Kabul Tarihi/Accepted Date: 15.04.2024

DOI: 10.30692/sisad.1433942

1971-1980 DÖNEMİ TÜRK ROMANINDA ÇOK EŞLİLİK

Polygamy in Turkish Novel of the Period 1971-1980

Adem GÜRBÜZ

Doç. Dr.

Bingöl Üniversitesi

Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

ORCID ID: 0000-0001-6212-1500

ademgurbuz@bingol.edu.tr

Atıf/Citation: Adem Gürbüz (2024), "1971-1980 Dönemi Türk Romanında Çok EŞlilik", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.8, S.2 Temmuz 2024 s.377-387.

Öz: Çok eşlilik, eski Türklerde, Osmanlı toplumunda ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yaygın olmayan; fakat yine de toplumsal yaşamda rastlanan bir olgudur. Toplumsal yapımızda bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesini ifade eden çok eşlilik, özellikle kırsal kesimde görülen bir uygulama olmakla birlikte kent yaşamında da nadiren rastlanan bir olgudur.

Roman, yaşanmış ya da yaşanması mümkün olan olayları işler, az veya çok, toplumsal yaşama tanıklık eder. Bu çalışma 1971-1980 döneminde yayımlanmış romanlardaki çok eşlilik örneklerini irdelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında ilgili dönemde roman yazmış elli romancıya ait yüz yirmi roman tespit edilmiş ve bu romanlar doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırma neticesinde incelenen romanlardan yirmi sekizinde çok eşlilik örneği tespit edilmiştir. Buna göre romanların büyük çoğunluğunda zenginlik ile çok eşlilik arasında paralellik vardır ve zengin erkekler, çok eşlilik yapmayı kendileri için bir tür hak olarak görmüştür. Çok eşlilik, romanlarda çoğunlukla kırsal kesime yakıştırılmış, kent romanlarında çok daha az işlenmiştir. Köy ve kent yaşamının birlikte sürdürülmesi, çocuk sahibi olunamaması, statü değişimi/zenginleşme vb. unsurlar; romanlarda çok eşliliği besleyen unsurlar olarak ön plana çıkar. Betimsel bir nitelik taşıyan bu çalışma, sosyolojik bir gerçeklik olan çok eşliliğin romanlarımızdaki yansımaları ortaya koyması bakımından önem arz eder.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi, Roman, Çok EŞlilik, Evlilik.

Abstract: Polygamy was not common among ancient Turks, in Ottoman society and in the history of the Republic of Turkey; but it is still a phenomenon encountered in social life. Polygamy, which refers to a man marrying more than one woman in our social structure, is a practice seen especially in rural areas, but it is also a rarely encountered phenomenon in urban life.

The novel deals with events that have happened or are possible to happen, and bears witness to social life, more or less. This study aims to examine examples of polygamy in novels published between 1971 and 1980. Within the

scope of the study, one hundred and twenty novels belonging to fifty novelists who wrote novels in the relevant period were identified and these novels were examined using the document analysis method. As a result of the research, examples of polygamy were detected in twenty-eight of the novels examined. Accordingly, in the vast majority of novels, there is a parallel between wealth and polygamy, and rich men saw polygamy as a kind of right for themselves. Polygamy is mostly attributed to rural areas in novels, and is discussed much less in urban novels. Continuing village and city life together, not being able to have children, status change/enrichment, etc. elements; They come to the fore in the novels as elements that nourish polygamy. This study, which has a descriptive nature, is important in terms of revealing the reflection of polygamy, which is a sociological reality, in our novels.

Keywords: Republican Era, Novel, Polygamy, Marriage.

GİRİŞ

Evlilik, aile kurumunun varlığını ve devamını sağlayan en önemli etmenlerden biridir. Aile kurumu, meşru zeminde devamlılığını evlilik yoluyla sürdürür. Bu yüzden evlenme ve yuva kurma, toplum tarafından özendirilir ve teşvik edilir. Bu bağlamda evliliğin bir statü göstergesi olduğu da değerlendirilebilir.

Karşı cinsler arasında ve toplum tarafından kabul edilen bir anlaşma veya sözleşme olarak tanımlanabilecek olan evlilik, basit/gelişigüzel bir beraberlik şeklinde değerlendirilemez. Çünkü evliliğin toplumdaki formal ve informal normlara uygun olması gerekir. Bu da evliliğin toplumdaki hâkim normlarca düzenlenmiş olmasını şart koşar (Kaya, 2008, s.19). Bu bağlamda “*Evlilik ile eşleşme, birbirinden ayrı şeylerdir. Evlilik kültürel, eşleşme ise biyolojiktir. Evlilikte bireylerin birlikte hareket etmesi, sosyal ve duygusal paylaşımı önceliklidir, eşleşmede ise cinsellik ön plandadır*” (Tarhan, 2014, s. 33).

Evlilikler eşin seçildiği gruba göre (dıştan evlenme, içten evlenme), eş sayısına göre (çok eşlilik, tek eşlilik), oturlan yere göre (ana çevresi, baba çevresi, ayrı bir çevre) gibi kategorilere ayrılabilir. Çalışmanın konusu olan çok eşlilik, erkek veya kadının birden çok eşe sahip olması esasına dayanır. Toplumsal yapımızda kadının çok eşli olduğu (poliandri) yapılar rastlanmaz. Bunun yerine bir erkeğin birden fazla kadınla evlilik yaptığı (poligini) örnekler rastlanır. Bu tip evliliklerde erkek, birden fazla kadınla evli bulunabilme hakkına sahiptir (Gökçen, 2014, s. 107-108).

Eski Türklerde genellikle tek eşlilik yaygındır. İstisnalar dışında tek eşle evlilik esastır (Eröz, 1991, s. 303). Fakat özellikle fetih zamanlarında eş sayısının çoğaldığı görülür. Töreye göre ise evin sahibi olan erkeğin hayatının ortağı, yalnızca ilk kadındır. Kumalar ise ilk kadının emri altında hareket eder. Kumaların çocukları, diğer çocuklara göre daha aşağı konumdadır. Kumadan doğan çocuklar, hakan olamaz. İlk kadın “hatun” şeklinde nitelenir ve hanenin gerçek sahibi konumundadır (Gökçalp, 2012, s. 70-71).

İslam toplumunda çok eşliliğe müsaade edilir, Batı toplumunda ise çok eşlilik yasaktır. Fiili durum ise sanılanın aksinedir. Osmanlı toplumunda çok eşlilik serbest olmasına rağmen tercih edilen bir evlilik şekli değildir. Osmanlı Dönemi’nde terekeler üzerinde yapılan çalışmalara göre çok eşlilik oranı % 5-12 arasındadır. Yine araştırmalara göre çok eşliliğin en yaygın sebebi çocuk sahibi olunamamasıdır (Tabakoğlu, 1992, s. 85). Yapılan araştırmalara göre Osmanlı toplumunda çok eşlilik ile zenginlik arasında herhangi bir paralellik kurulamaz. Birden fazla evlilik yapanların % 64.89’u orta veya alt sınıfa mensup kişilerdir. Çok eşlilik yapanların ancak % 35.11’i zengin ve üst sınıfa mensup olarak görülebilir (Demirel, Gürbüz ve Tuş, 1992, s. 96-97). Çalışma sınırlarımıza yakın bir dönem olan 1968 yılında yapılan bir çalışmada Türkiye’deki çok eşlilik oranı % 2 olarak tespit edilir (Timur, 1972, s. 93). Toparlarsak Osmanlı Dönemi’nde % 5-12 civarında olan çok eşlilik oranının günümüze doğru geldikçe daha da azaldığı değerlendirilebilir.

Toplumda belirtilen şekilde yansıma bulan çok eşliliğe Türk romanında pek yer verilmez. Türk romancılığının ilk dönemlerine dönük yaptığımız araştırmada sadece bir romanda çok eşliliğe

rastladık. İlk romancılarımızdan Mehmet Murat'ın *Turfanda mı Turfa mı* romanındaki Şeyh Salih Efendi, iki eşlidir ve iki kadın da aynı konakta oturur (Esen, 1992, s. 283). Buna ilaveten ilk romancılarımızdan Ahmet Mithat Efendi, *Hasan Mellah*'ta bir erkeğin aynı zamanda birden fazla kadını sevebileceği düşüncesini işler. Çok eşliliği gayriahlaki ilişkilere karşı bir kalkan olarak gören Ahmet Mithat Efendi, *Paris'te Bir Türk* romanında da çok eşliliği savunur (Kanter, 2009, s. 23).

Bu çalışma 1971-1980 döneminde yayımlanmış romanlarla sınırlıdır. Kapsamın 1971 yılında yazılan romanlar ile başlatılmasının gerekçesi, bu döneme kadar yazılan romanlardaki “aile” yapısının Nüket Esen tarafından “Türk Romanında Aile Kurumu (1870-1970)” başlıklı doktora tezinde (Esen, 1991) incelenmiş olmasıdır. Çalışmada on yıllık bir zaman dilimi içerisinde yayımlanmış romanlar örneklem olarak seçilmiş, ilgili dönemde roman yazmış elli romancıya ait yüz yirmi roman tespit edilmiş¹ ve bu romanlar doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırma neticesinde incelenen romanlardan yirmi sekizinde çok eşlilik örneği tespit edilmiştir.

1971-1980 Dönemi Türk Romanında Çok Eşlilik

Türk romancılığının ilk dönemlerinde çok eşliliğe rastlanmakta güçlük çekilirken incelenen yüz yirmi romandan yirmi sekizinde çok eşliliğe rastlanmıştır. Romanlardaki çok eşlilik oranının ne kadar olduğunu tespit edememekle birlikte bu oranın toplumsal yaşamdakine göre çok daha yüksek olduğu değerlendirilebilir. Çalışma kapsamında incelenen romanlardaki çok eşlilik örnekleri şu şekilde tespit edilebilir:

Attila İlhan'ın *Bıçağın Ucu* romanındaki Hacıbeyoğlu, zengin bir karakterdir ve karısının üstüne kuma getirerek ikinci bir evlilik yapar. Hacıbeyoğlu, ikinci evliliğini paranın gücüne sığınarak gerçekleştirir. İkinci eş Emine, çok güzel bir Boşnak kızıdır, evlenmeden önce bir öğretmenle sözlüdür; fakat Emine'nin babası, başlık parası için onu sözlüsünden ayırır ve Hacıbeyoğlu ile evlendirir. Emine, uzun süre gizli gizli ağlar; fakat yine de babasına karşı gelemmez ve kaderine rıza gösterir. Hacıbeyoğlu'nun ilk karısı, kuması Emine'yi bir tür alın yazısı olarak görür ve “yarı dinsel, yarı anaca bir şefkatle” (İlhan, 2014, s. 60) bağrına basar. İki kadın, âdeta bir anne-kız görünümündedir. Her ikisi de birbirlerini olduğu gibi kabullenir. İki eş arasında herhangi bir çatışma veya olumsuzluk görülmez. Çok eşliliğe maruz kalan kadınların bu itaatkâr tutumu, erkek egemenliğini kabullenen/pekiştiren bir görünüm oluşturur.

¹ Makale kapsamında incelenen romanlar şunlardır: **Ağaoğlu, Adalet;** *Bir Düşün Gecesi, Yazsonu, Fikrimin İnce Gülü, Ölmeye Yatmak.* **Akbal, Oktay;** *İnsan Bir Ormandır. Akçam, Dursun;* *Kanlıdere'nin Kurtları.* **Altan, Çetin;** *Bir Ayuç Gökyüzü, Küçük Bahçe, Viski, Büyük Gözaltı.* **Anday, Melih Cevdet;** *Raziye, İsa'nın Güncesi.* **Apaydın, Talip;** *Tütün Yorgunu, Define, Yoz Davar.* **Atay, Oğuz;** *Tehlikeli Oyunlar.* **Atılğan, Yusuf;** *Anayurt Otel.* **Atsız, Hüseyin Nihal;** *Ruh Adam.* **Baykurt, Fakir;** *Kara Ahmet Destanı, Yayla, Keklik, Köygöçüren.* **Bener, Erhan;** *Elif'in Öyküsü.* **Bilbaşar, Kemal;** *Başka Olur Ağaların Düşünü.* **Buğra, Tarık;** *Firavun İmanı, Gençliğim Eyvah, Dönemeçte.* **Celal, Peride;** *Evlü Bir Kadının Günlüğünden, Üç Yirmidört Saat.* **Cilasun, Raif;** *Oğlum Osman, Bir Annenin Feryadı, Beklenen Sabah, Haram Lokma.* **Cumalı, Necati;** *Aşk Da Gezer, Acı Tütün, Yağmurlarla Topraklar.* **Çokum, Sevinç;** *Zor. Dağcı, Cengiz;* *Üşüyen Sokak.* **Edgü, Ferid;** *O, Kimse.* **Erbil, Leyla;** *Tuhaf Bir Kadın.* **Füruzan;** *Kırk Yedi'liler.* **İleri, Selim;** *Ölüm İlişkileri, Bir Akşam Alacası, Destan Gönüller, Cehennem Kraliçesi, Her Gece Bodrum.* **İlgaz, Afet;** *Aşamalar.* **İlgaz, Rifat;** *Karartma Geceleri, Sarı Yazma.* **İlhan, Attila;** *Fena Halde Lemana, Yaraya Tuz Basmak, Sırtlan Payı, Bıçağın Ucu.* **Kakıncı, Tarık Dursun;** *Gün Döndü, Kayabaşı, Alçaktan Uçan Güvercin.* **Kazancı, Ahmet Lütfi;** *Son Fırtına, Bir Vicdan Uyanıyor, Üvey Anne.* **Kemal, Yaşar;** *Deniz Küstü, Demirciler Çarşısı Cinayeti, Yusufçuk Yusuf, Yağmurcuk Kuşu, Yılanı Öldürseler, Al Gözüm Seyreyle Salih, Binboğalar Efsanesi, Çakırcalı Efe, Kuşlar Da Gitti.* **Kocagöz, Samim;** *Tartışma, İzmir'in İçinde.* **Korcan, Kerim;** *Ter Adamları.* **Kudret, Cevdet;** *Karıncayı Tanırsınız.* **Kutlu, Ayla;** *Islak Güneş, Kaçış.* **Kür, Pınar;** *Asılacak Kadın, Yarın Yarın, Küçük Oyuncu.* **Miyasoğlu, Mustafa;** *Dönemeç, Kaybolmuş Günler.* **Nadir, Kerime;** *Kaderin Sırrı, Karar Gecesi, Dert Bende, Zambaklar Açarken, Bir Çatı Altında.* **Nesin, Aziz;** *Tatlı Betüş, Surnâme, Tek Yol, Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz.* **Okçu, Emine İşınsu;** *Çiçekler Büyür, Tutsak, Sancı.* **Öz, Erdal;** *Yaralısın.* **Özlu, Demir;** *Bir Küçükburjuvanın Gençlik Yılları, Bir Uzun Sonbahar.* **Özlu, Tezer;** *Çocukluğun Soğuk Geceleri.* **Polat, Ömer;** *Dilan, Saragöl, Mahmud İle Hazel.* **Rifat, Oktay;** *Bir Kadının Penceresinden, Danaburnu.* **Sayar, Abbas;** *Çelo, Dik Bayır, Can Şenliği.* **Soysal, Sevgi;** *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti, Şafak.* **Tahir, Kemal;** *Bir Mülkiyet Kalesi, Yol Ayrımı, Hür Şehrin İnsanları, Damağası, Karılar Koşuşu, Namuscular.* **Timuçin, Afşar;** *Yarına Başlamak, Gece Gelen Eski Dost.* **Türkali, Vedat;** *Bir Gün Tek Başına.* **Yavuz, İbrahim Ulvi;** *Çalkantı, Korkunun Bedeli, Dikenli Yollar.* **Yıldız, Bekir;** *Halkalı Köle. Zorlutuna, Halide Nusret; Aydınlık Kapı.*

Attila İlhan'ın *Fena Halde Leman* romanındaki Ekrem Bey'in babası Raci Bey, oldukça varlıklı bir kişidir ve üç eşlidir (İlhan, 1985, s. 39). Ekrem Bey, Haco Hanım'la üçüncü evliliğini yaptığında oldukça yaşlıdır. Bu yüzden karısıyla cinsel temas dahi kuramaz ve gerdek gecesinde sızıp kalır. Haco Hanı mise o gece Raci Bey'in ilk karısı Müzeyyen Hanım'la eşcinsel bir ilişki yaşar ve bu durumu şu sözlerle özetler: “İşte, Raci Bey, rüyasında meleklerle tebeşüm ederken, beni bu Müzeyyen Hanım koynuna almış, kızlıktan çıkarmış; Raci Bey'in erkeklik şerefini kurtarmış” (İlhan, 1985, s. 184). Görüldüğü gibi eserde çok eşlilik herhangi bir arzudan dolayı değil, eserde belirtilmeyen başka nedenlerden doğmuş. Çok eşliliği gerçekleştiren erkek, kocalık vazifesini yerine getiremediği için eşcinsel ilişkilerin oluşmasına ve sağlıksız bir aile yapısının doğmasına neden olmuştur.

Yazarın *Sırtlan Payı* romanındaki Manastırlı Salih Paşa da çok eşli bir karakterdir. Salih Paşa, ilk eşinden çocuk sahibi olamadığı için ikinci evliliğini yapar. Bu evliliğinden çocuk sahibi olur; fakat bu çocuklar yaşayamaz. Paşa, “ilerlemiş yaşında olsun bir “hayr-ül-halef” edinmek için” (İlhan, 2005, s. 151) üçüncü bir evlilik yapar. Paşa'nın üçüncü karısı, bir erkek çocuk doğurur. Bunun üzerine Manastırlı Salih Paşa, sevinçten havalara uçar; çünkü artık o da bir erkek evlat sahibidir. “Artık oğlu da “asker ocağı”na girebilir, babasının onurlu adını ve şanlı anısını, kışlalar ve savaşlar boyunca sürdürebilirdi” (İlhan, 2005, s. 151). Fakat Salih Paşa'nın bu umudu gerçekleşmez. Oğlu İhsan, Birinci Dünya Savaşı'nda şehit düşer. Böylece Salih Paşa, yine evlatsız kalmış olur.

Buradaki çok eşliliğin gerekçesi çocuk sahibi olunamayışıdır. Erkek egemen toplumlarda çocuğun cinsiyetinin kız veya erkek oluşu, çocuk sahibi olamamak gibi olguların faturası genellikle kadınlara kesilir. Salih Paşa da çocuk sahibi olamayınca eş sayısını arttırarak bu meseleyi çözümlenmeye çalışır ve bir çocuk sahibi de olur.

Ayla Kutlu'nun *Islak Güneş* romanındaki fon karakterlerden Jozef Amca, karısının yeğeni ile gayrimeşru bir şekilde beraberlikler yaşar ve daha sonra onunla evlenir. Bu arada kendi karısını da boşamayan Jozef Amca, çok eşli bir yaşam sürdürmeye başlar. “Jozef Amca haftanın üç gününü Madam Mariya'nın yanında, dört gününü karısının yanında” (Kutlu, 2002, s. 75) geçirir. Her iki evde de el üstünde tutulan Jozef Amca, hayatından oldukça memnundur. Kuma hâline gelen teyze ile yeğen ise birbirleriyle konuşmamaya ve karşı karşıya gelmemeye özen göstererek yaşamlarını sürdürür.

Burada evlilik öncesinde yaşanan gayrimeşru ilişkiler, bir müddet sonra meşru zemine taşınmış ve böylece erkek, çok eşli bir konuma gelmiştir. Kadınsa kendisini aldatan ve üstüne kuma getiren kocasına karşı herhangi bir tepkide bulunmamış, kocasıyla iyi geçinmeye devam etmiş ve bu tutumuyla erkek egemen yapıyı tasdik etmiştir. Fakat iki kuma, birbirlerinden hazzetmez ve karşılaşmamaya dikkat eder.

Aziz Nesin'in *Tatlı Betüş* romanının başkişisi Tatlı Betüş'ün (Güllü) babası, üç eşli bir karakterdir (Nesin, 2013, s. 56). Güllü'nün babasının üçüncü karısı, kumalarından birinin kızı olan Güllü'ye kafayı takar ve onu evde istemez. Güllü'nün babası da karısıyla mücadele edemez ve ilçeye giderek kızını hükümet hekimine evlatlık olarak verir. Bu romandaki çok eşlilik, aile bütünlüğüne zarar vermiş ve çocuklardan birinin evden gönderilmesine neden olmuştur. Ayrıca romandaki Abüzer ve oldukça zengin bir karakter olan Yanbastı Fettah Paşa da iki eşlidir (Nesin, 2013, s. 15).

Dursun Akçam'ın *Kanlıdere'nin Kurtları* romanında kırsal kesimdeki sorunlar işlenir ve zenginlik ile çok eşlilik arasında bir paralellik kurulur. Buna göre köydeki zengin ağalar ve beyler, tek eşle yetinmez, bir eşinden sıkıldıktan sonra yeni bir eş arayışı içerisine girer. Bu durum, herhangi bir tepkiyle de karşılanmaz ve günlük hayatın olağan bir durumu gibi görülür. Köyün ağası konumundaki Bekir Bey de bu ağa statüsünde bir karakterdir ve iki eşlidir. Bekir Bey, ilk eşi Selvi'den sıkılınca ikinci bir eş alır. Romanın güncel zamanında ikinci eşinden de bıkmış olan Bekir Bey, üçüncü bir eş arayışı içerisindedir (Akçam, 2013, s. 170). Bekir Bey'in

babası Hıdır Bey de çok eşli bir karakterdir. Fakat Hıdır Bey'in eş sayısı net olarak belirtilmez (Akçam, 2013, s. 199). Görüldüğü gibi hem baba hem de oğul, çok eşlidir. Romanda çok eşlilik, bir statü ve zenginlik göstergesi olarak değerlendirilir. Köydeki varlıklı erkekler, kadınlar üzerinde tam bir tahakküm sahibidir ve onlar üzerinde sınırsız tasarruf sahibidir.

Erdal Öz'ün *Yaralısin* romanında ismi belirtilmeyen bir ağa, dört eşlidir. Dört eşle yetinmeyen ağa, roman karakterlerinden Mavzer Nuri'nin karısı Cevriye'ye göz diker. Ağa, devlet nezdindeki gücünü de kullanarak Mavzer Nuri'yi hapse attırır ve Cevriye'yi evine beşinci eş olarak alır (Öz, 2014, s. 149). Zengin ve güçlü olan kimseler, elindekiyle yetinmeyip başkasının mahremine göz dikme hakkını kendinde bulabilir. Buradaki ağa da beğendiği bir kıza sahip olabilmek için o yuvayı dağıtır, kadının kocasını hapse attırır ve onu haremine yeni hanım olarak ilave eder. Toplumsal ve ahlaki normlara aykırı olan bu tür fiiller, zorba ve güçlü kimseler için olağan durumlar olarak görülebilir.

Fakir Baykurt'un *Köygöçüren* romanındaki Hıdır, evli ve üç çocuk babasıdır. Hıdır'ın komşusu Teslime ise kocasını Kore Savaşı'nda kaybetmiş tek çocuklu bir duldur. Köyde Teslime'nin peşinden birçok erkek koşar; fakat o, hiçbirine yüz vermez. Çünkü komşusu Hıdır'a sırlısklam aşiktir ve ondan başkasıyla ilgilenmez. Teslime, bu tutkusunu komşusu Hıdır'a da açar. Hıdır, başlangıçta böyle bir ilişki içerisine girmekten kaçınır; fakat Teslime, bu tutkusundan vazgeçmez. Bir müddet sonra Hıdır da ona ilgi duymaya başlar ve karısını ikna ederek Teslime'yi ikinci eş olarak alır (Baykurt, 2015, s. 402). Teslime, Hıdır'la evlendikten sonra Hıdır'ın karısı Sunacık'ın emri altına girer ve onun bir dediğini iki etmez. Sunacık ile Teslime, zaten eski komşular oldukları için birbirleriyle çok iyi geçinir. Sunacık; kıskançlık yapmaz, kocasına karşı herhangi bir tepkide bulunmaz, çok eşliliği kocasının doğal bir hakkı olarak görür. Her iki kadın da evdeki çocukları kendi çocuklarından ayırt etmez. Hem Sunacık hem de Teslime, Hıdır'ı baş tacı eder. Biri kocasının ardından ibriği koşturur, diğeri elinde kolonya ile Hıdır'ı bekler. Teslime küçük eş olduğu için evin bütçesine katkıda bulunabilmek için evlere temizliğe gider, Sunacık ise evin diğer işlerini idare eder (Baykurt, 2015, s. 497).

Görüldüğü gibi buradaki çok eşlilik, herkesin mutlu olduğu güzel bir evlilik modeli olarak okuyucuya sunulmuştur. Kumalar arasında herhangi bir geçimsizlik yaşanmamış, aksine taraflar birbirlerine destek olmuştur. Çünkü özellikle kırsal kesimde ikinci eş, evin yükünü hafifleten bir unsura dönüşebilmektedir.

Ferit Edgü'nün *Kimse* romanında Hakkâri'nin Pirkanis köyüne sürgüne gönderilen bir öğretmenin realist gözlemleri işlenir. Vakanın geçtiği köydeki erkeklerin birçoğu çok eşlidir. Çok eşlilik ve başlık parası, köyde olağan bir durumdur. Eserde bahsi geçen Halit, iki eşlidir. Köy muhtarı ve muhtarın babası, üç eşlidir (Edgü, 2015b, s. 111). Buradaki çok eşlilik ile zenginlik arasında herhangi bir paralellik kurulamaz. Eserde kırsal kesimde çok eşliliğin yaygın bir uygulama olduğu algısı mevcuttur. Anlatıya göre kırsal kesimler, erkek egemen yapının hüküm sürdüğü yerlerdir ve erkeklerin çok eşlilik yapması doğal bir olgudur.

Ferit Edgü'nün *O* romanında da doğudaki yaşam şartları konu edilir. Anlatıdaki mekân olan Hakkâri'nin Pirkanis köyü muhtarı, iki eşlidir (Edgü, 2015a, s. 57). Muhtar, eserde üçüncü eşini de almak üzeredir. Bunun için bir köye görücü gönderir. Fakat muhtarın ikinci karısı Zazi, bu evliliği yapması durumunda kocasını terk edeceğini söyler (Edgü, 2015a, s. 155). Eserde muhtarın üçüncü eşini alıp almadığı belirtilmez, fakat kadınların çok eşliliğe razı olmadıkları ve imkânları doğrultusunda bu duruma karşı durmaya çalıştıklarına değinilir.

Füruzan'ın *Kırk Yedi'liler* romanındaki İclal Öğretmen'in oturduğu evin sahibi iki eşlidir (Füruzan, 2014, s. 103). Bu çok eşlilik eserde nüans babında işlendiği için daha fazla bilgiye ulaşılamamıştır.

Kemal Tahir'in *Karılar Koşusu* romanındaki Mehmet, Hubuş Hanım adında ihtiyar bir kadınla menfaat esaslı bir evlilik yapar. Hubuş Hanım'dan alacağını aldıktan sonra ise onu artık kaale

almaz ve birkaç ay içinde genç bir hanımla ikinci evliliğini yapar. Mehmet, “*işi gücü biraz yaşlı kadınlardan para yemek*” (Tahir, 2013a, s. 22) olan menfaatçi bir karakterdir. Hubuş Hanım’la, kocasından kalan malları için evlenir. Hubuş Hanım, Mehmet’le evlendikten sonra Reiscumhur’a ve hükümete hakareten on dört ay hapse mahkûm olur, sonrasında ise cezaevine atılır. Mehmet de karısının hapiste olmasını fırsat bilerek yeni bir evlilik yapar. Olayı haber alan Hubuş Hanım, bu duruma çok sinirlenir. Hapisten çıkar çıkmaz soluğu kocasının yanında alır, “*Haydi yeni karını boşayacaksın. İşte ben mahpustan çıktım*” (Tahir, 2013a, s. 374) diyerek kocasına çıkışır. Bu duruma hazırlıklı olan Mehmet, önce evdeki herkesi dışarı çıkarır; sonrasında ise Hubuş Hanım’ı yatalak hâle getirecek kadar döver ve yeni karısını alarak evin tam karşısında kiraladığı bir eve taşınır. Böylece Hubuş Hanım, kendinden çok genç bir adamla evlenmenin cezasını, kocası tarafından şiddete maruz bırakılarak ödemiş olur. Eserde Hubuş Hanım’ın üç evlilikten sonra yeni bir koca arayışı içine girmesi yazar tarafından cezalandırılır, kadınların kendilerinden genç erkeklerle evlenmelerinin sakıncalarına dikkat çekilir.

Kemal Tahir’in *Namuscular* romanındaki fon karakterlerden Hüseyin’in eşi, evli bir adama kaçır. Hüseyin ise bu durumu kabullenmez ve karısının kaçtığı adamı öldürür (Tahir, 2013b, s. 136-137). Romanda ismi verilmeyen bir ağanın üç karısı vardır (Tahir, 2013b, s. 50). Yine ismi belirtilmeyen başka bir ağanın ise beş karısı vardır. Fon karakterlerden Cuma Ali, iki eşlidir (Tahir, 2013b, s. 66). Roman fon karakterlerinden Raziye’nin babası ise dört eşlidir (Tahir, 2013b, s. 312). Kırsal kesimin işlendiği eserde birçok erkek, çok eşli bir konumdadır ve bu durum herkes tarafından olağan karşılanır. Anlatıda, kadınların konuyla ilgili herhangi bir rahatsızlıklarından bahsedilmez ve çok eşlilik doğal bir olgu olarak sunulur.

Kerime Nadir’in *Bir Çatı Altında* romanındaki Abdülsabir Efendi, ilk karısı İkbâl Hanım’dan çocuk sahibi olamaz. Bunun üzerine amcasının kızı Adalet ile evlenir ve bu evlilikten üç kız çocuğu olur (Nadir, 1990, s. 78-79). Abdülsabir Efendi’nin eşleri arasında herhangi bir çatışma veya uyumsuzluk görülmez. Buradaki çok eşliliğin gerekçesi, nesebin sürdürülmesi isteğidir. Erkek egemen toplumlarda soyun sürdürülemezliğinin sorumluluğu çoğunlukla kadına yıkılır. Nitekim burada da erkek, soyunu sürdürebilmek için ikinci bir evlilik yapmış ve bu şekilde çocuk sahibi olmuştur. Fakat Abdülsabir Efendi, bu durumdan da hoşnut kalmaz. Çünkü erkek çocuğu olmamıştır. Bu yüzden kız çocuklarını benimsemez ve onlarla yeterince ilgilenmez.

Kerime Nadir’in *Kaderin Sırrı* romanındaki fon karakterlerden Hamza Tunçboğa, tövbekâr olmuş eski bir eşkiyadır. Çiftlik sahibi bir milyoner olan Hamza Ağa’nın dört tane nikâhlı karısı ve sayısız torunu bulunmaktadır (Nadir, 1978, s. 26).

Leyla Erbil’in *Tuhaf Bir Kadın* romanındaki Hasan’ın babası, iki eşlidir. Hasan’ın babasının ilk karısı kısırdır (Erbil, 2011, s. 76). Eserde net olarak belirtilmesi de bu çok eşliliğin nedeninin nesebin sürdürülmesi isteği olduğu değerlendirilebilir.

Mustafa Miyasoğlu’nun *Dönemeç* romanındaki Şerif Efendi, ilk karısı Safiye’den çocuk sahibi olamaz ve bunun üzerine Hanımanne isimli bir kadını ikinci eş olarak alır. Fakat Şerif Efendi’nin yine çocuğu olmaz. Hanımanne, Şerif Efendi’nin gözde karısıdır. Hem güzelliğiyle hem de naz ve cilvesiyle Safiye Hanım’ı arka plana iter. Safiye Hanım da Hanımanne’nin kendisinden üstünlüğünü kabul eder ve “*saygının kendisinden çok ona gösterilmesine*” (Miyasoğlu, 1997, s. 67) kendini alıştırır. Hatta kocasının ikinci evliliğinden memnun olur. Çünkü Şerif Efendi’nin bu evliliğinden de çocuk sahibi olamayışı, çocuksuzluk probleminin Safiye Hanım’dan kaynaklanmadığını ortaya koymuş olur. Safiye Hanım, kuması Hanımanne’ye her zaman saygı gösterir. Evin bütün yükünü kendi üzerinde toplar, hizmetçi tutulmasına izin vermez ve bütün işlere kendisi koşar. Çünkü kocasının artık ona ihtiyaç duymayıp sokağa atmasından endişe eder (Miyasoğlu, 1997, s. 67). Eser boyunca Safiye Hanım, kumasıyla iyi geçinen ve onu baş tacı eden bir konumdadır. Erkek egemenliğini kabullenen ve kaderine rıza gösterir.

Burada sonradan gelen ikinci eş, baskın ve güzel bir kadındır, eski hanımı arka plana iter. Eski hanım da yeni hanımla herhangi bir iktidar mücadelesine içerisine girmez. Yenilgiyi kabullenir ve kendi hâlinde bir yaşam sürdürür.

Oktay Rifat'ın *Danaburnu* romanında ismi belirtilmeyen bir fon karakter, genelevde çalışan Halime'yi oradan çıkartarak nikâhlar ve karısının üstüne kuma olarak götürür (Rifat, 1992, s. 109).

Ömer Polat'ın *Dilan* romanındaki Zübet Bey, köyün ağası konumundadır ve üç eşlidir (Polat, 2011a, s. 58). Yazarın *Mahmudo İle Hazel* romanındaki Cımsid Ağa, çok eşli biridir. Fakat eş sayısı net olarak belirtilmemiştir (Polat, 2013, s. 57). Romandaki zengin ağalardan Resul Ağa da çok eşlidir ve eş sayısı net olarak belirtilmemiştir (Polat, 2013, s. 65). Roman karakterlerinden Mısto Ağa'nın ise dört karısı vardır (Polat, 2013, s. 90). Mısto Ağa'nın üçüncü karısı intihar eder. Mısto Ağa bunun üzerine beşinci eşini alır ve eş sayısını tekrar dörde yükseltir (Polat, 2013, s. 165).

Ömer Polat'ın romanlarında çok eşli erkekler; aldıkları son eşlerine değer verir, diğerlerini ise hizmetçi gibi kullanır. Mısto Ağa da sadece dördüncü eşi Nazo ile birlikte olur, diğer eşlerini ise savsaklar. Eserde, Mısto Ağa ile eşleri arasındaki gizli bir antlaşmaya da şahit olunur. Mısto Ağa, gece odasında yatmak istediği eşinin odasına önceden paltosunu asar. Bu sembol, geceyi o kadınla geçireceğinin bir işaretidir. Mısto Ağa paltosunu sürekli olarak dördüncü eşi olan on dört yaşındaki Nazo'nun odasına asar (Polat, 2013, s. 108). Mısto Ağa'nın diğer eşleri ise cinsel yönden kendilerini tatmin etmek için hizmetkârlarla gayrimeşru ilişkiler yaşar. Eserde erkek; evlendiği son eşine değer verir, diğer eşleriyle ise cinsel münasebet kurmaktan kaçınır. Bu da diğer kadınların gayrimeşru ilişkilere meyletmesine neden olur. Bu bağlamda anlatıda çok eşlilik, aile kurumuna zarar veren ve gayrimeşru eylemlere önyak olan bir işlev üstlenir.

Ömer Polat'ın *Saragöl* romanındaki Dılo Bey de zengin bir ağadır ve dört eşlidir. Dılo Bey'in son karısı, ondan çok küçük bir yaşta olan Seyro'dur. Dılo Ağa, Seyro için elçiler gönderir; Seyro'nun babası da Dılo Ağa'ya karşı gelemediği için bu evliliğe razı olur. Dılo Ağa, Seyro'ya ilk zamanlar çok iyi davranır. Seyro, evde keyif sürer; ağanın üçüncü eşi ise onların hizmetini görür (Polat, 2011b, s. 10-11). Fakat Dılo Ağa, zamanla Seyro'dan sıkılır ve onu da diğer eşlerinin yanına göndermeye karar verir. Yeni eş arayışları içerisine girer, Cımsid Ağa'nın kızı Dilan'ı gözüne kestirir ve elçiler gönderir. Cımsid Ağa, başlangıçta bu evliliğe razı olmaz; çünkü kızını bir ağanın beşinci karısı konumuna sokmak istemez. Fakat Dılo Ağa'ya muhtaç kalınca bu evliliğe rıza göstermek zorunda kalır (Polat, 2011b, s. 203). Eserdeki diğer bir zengin ve çok eşli ağa ise Cımsid Ağa'dır. Fakat Cımsid Ağa'nın kaç eşinin olduğu net olarak belirtilmez (Polat, 2011b, s. 225).

Ömer Polat'ın incelenen üç eserinde de çok eşlilik dikkat çekici boyuttadır. Üç romanda toplam altı ağa çok eşlidir ve bu ağaların ortak özelliği zengin ve güçlü olmalarıdır. Yazarın romanlarında çok eşlilik meselesi yalnızca ağalar ve beylerle sınırlı tutulur, çok eşli hiçbir sıradan köylüye rastlanmaz (Aslan, Uğurlu ve Balık, 2009, s. 484). Eserlerde çok eşlilik, bir statü ve zenginlik sembolüdür. Zengin beyler ve ağalar, eşlerinden sıkıldıkları zaman yeni bir evlilik yapar, eski eş gözden düşer ve evin hizmetine bakmaya başlar. Öyle ki eserdeki toplumsal algıya göre zengin bir ağanın tek eşli olması tahayyül edilebilen bir durum değildir.

Sevgi Soysal'ın *Şafak* romanındaki Güllü'nün kocası, iki eşlidir; fakat bir müddet sonra eşlerini bırakarak Avusturya'ya işçi olarak gider. Güllü'nün kocasının ailesi ise onu pek sevmez, Güllü'nün kumasının yanında yer alır ve onu dışlar. Güllü ise bunun üzerine evi terk eder ve çaresiz bir konumda olduğu için genelevlere düşer (Soysal, 2014, s. 112).

Sevgi Soysal'ın *Yenişehir'de Bir öğle Vakti* romanındaki Mevhibe Hanım'ın babasının iki eşi vardır. Eşlerden biri köyde, diğeri ise şehirdedir. Mevhibe Hanım'ın babası, Trabzon milletvekili olarak Ankara'ya gider ve buraya yerleşir. Fakat eşini yanında götürmez ve

Ankara’da yeni bir evlilik yapar. Mevhibe Hanım’ın annesi ise kocasının yeni bir evlilik yapmasına ve kendisini dışlamasına ses çıkarmaz. “*Hayatını bir çeşit alın yazısı gibi*” (Soysal, 2013, s. 128) görür ve üstüne kuma getirilmesini kabullenir. İki eş, farklı mekânlarda oldukları için aralarında herhangi bir tartışma veya huzursuzluk görülmez. Buradaki kadın profili, erkek egemenliğini kabullenen/pekiştiren bir görünüm arz eder ve çok eşliliği olağan bir durum olarak kabullenir.

Vedat Türkali’nin *Bir Gün Tek Başına* romanındaki fon karakterlerden Reşit, ailesini bırakarak İstanbul’a çalışmaya gider ve orada bir evlilik daha yapar. Böylece Reşit’in biri köyde, biri de şehirde olmak üzere iki karısı olur (Türkali, 2014, s. 306).

Yaşar Kemal’in *Çakırcalı Efe* romanının başkışisi Çakırcalı Efe, evliyken Karaköy’den Memed Ağa’nın kızı Fatma’ya âşık olur ve karısı Iraz Hatun’u çok eşliliğe ikna etmek için adamlarından Kel Hayim’i görevlendirir. Kel Hayim, “*bizim efemiz gibi bir efeye bir kadın yakışmaz. Efe, şerefli efe en az iki karılıdır*” (Kemal, 2014, s. 75) sözleriyle Iraz Hatun’u ikna eder. Hatta Iraz Hatun, bu işten memnun bile olur. Bundan sonra sıra kızın babasına dünürcü göndermeye gelir. Bu görevi de Kel Hayim üstlenir; fakat kızın babası, bu evliliği kabul etmez. Çakırcalı’nın zorla kız kaçırarak kadar alçalamayacağını bilir ve hiçbir tehdide de boyun eğmez. Çakırcalı Efe, çaresiz bir konumdayken Iraz Hatun yardımı yetişir. Kızın babasının yanına hiddetle varır ve şu sözlerle onu bir nevi tehdit eder:

"...Bana bak Ağa... Ben Çakırcalı'nın avradı Iraz'ım. Aç gözünü de bana iyice bak! Sen Efe'ye kız vermiyormuşsun. Hemen köye dön, kızı ver. Efe'mi sizin gibilere rezil ettirmem. Seni kıyık kıyık kıyarım. Efe yapamaz. Ben yaparım bunu. Hemen dön! Efe'ye ettiğin yeter! Geldiğimden Efe'nin, kimsenin bir haberi yok. Doğru köye... Anladın mı? Kara dinlilik istemez. Geldiğimi de kimseye söyleme. Ben altınımı pul ettirmem sana, Ağa. Efe seni bir kız için öldürürse, ona namus, ben seni öldürürsem bana şeref. Haydi köye... Düğünü elinlen yap" (Kemal, 2014, s. 83).

Kız babası, Iraz Hatun’un bu ciddiyeti karşısında geri adım atmak zorunda kalır ve kızını Çakırcalı Efe’ye verir. Çakırcalı, yeni eşi için ayrı bir ev açar ve her iki eşiyile de irtibatını devam ettirir. Eserde Çakırcalı’nın ilk eşi Iraz Hatun’un davranışları dikkat çekicidir. Iraz Hatun, eşinin mutluluğu için büyük fedakârlıklar gösterir ve eşini kendi eliyle evlendirir. Böylece hem eşini mutlu kılar hem de toplum nezdinde Çakırcalı Efe’nin konumunu pekiştirir. Dolayısıyla romandaki kadın tipi, erkek egemenliğini kanıksayan hatta gönüllü bir şekilde pekiştiren bir profil çizer.

Yaşar Kemal’in *Demirciler Çarşısı Cinayeti* romanındaki Mehmet Zeki Rüstemoğlu, çok eşli bir karakterdir. Başlangıçta tek eşli olan Rüstemoğlu, zenginleştikçe eş sayısını dörde kadar çıkartır (Kemal, 2009, s. 155). Roman karakterlerinden Süleyman Aslansoypençe, bölgenin en zengin ağalarından biridir. Süleyman Aslansoypençe’nin dört karısı ve on dokuz oğlu vardır (Kemal, 2009, s. 327). Fon karakterlerden Alicik Selvi Ana’nın kocası da iki eşlidir (Kemal, 2009, s. 194, 201). Eserde çok eşlilikler hakkında ayrıntılı bilgi verilmez.

Yaşar Kemal’in *Yusufoçuk Yusuf* romanındaki fon karakter Rıza’nın iki eşi, her eşinden dörder çocuğu vardır (Kemal, 2012, s. 433). Roman karakterlerinden Tellal’ın amcası ise üç eşlidir (Kemal, 2012, s. 410).

Yusuf Atılğan’ın *Anayurt Oteli* romanındaki Haşim Bey, oldukça varlıklı bir karakterdir ve çiftlik sahibidir. Haşim Bey, eşi Hafsanım’ı evdeki bir beslemeyle aldatır. Hafsanım ise bu aldatılmayı kabullenmez; fakat çocuklarını da babasız bırakmak istemez. Bu yüzden kocasından boşanmaz; fakat bir daha da onunla beraber olmaz. Kocasının yanına başı açık olarak bile çıkmak istemez. Âdeti bir inzivaya çekilir. “*Yüzüne bakamam artık, utanırım. Başkasıyla evlensin*” (Atılğan, 2014, s. 98) sözleriyle kocasının evlenmesine onay verdiğini belirtir. Haşim

Bey de bunun üzerine Nebilanım adında biriyle ikinci evliliğini yapar. Kuma gelen Nebilanım ile ilk eş Hafsanım çok iyi anlaşır. Çünkü Hafsanım ile Haşim Bey arasında aldatma vakasından dolayı zaten karı koca ilişkisi kalmamıştır.

Burada kadın, aldatılmayı hazmedemez. Evliliğini fiili olarak bitirir ve kocasıyla herhangi bir temas kurmaz. Erkek de bunun üzerine yeni bir evlilik yapmak durumunda kalır. Kadın, kocasının yeni bir evlilik yapmasına sevinir; çünkü böylece karılık vazifesini yapmama sorumluluğundan kurtulmuş olur. Kuma haline gelen iki kadın, birbirleriyle çok güzel bir şekilde anlaşır, aralarında herhangi bir iktidar mücadelesi yaşanmaz.

SONUÇ

1971-1980 dönemi romanlarında çok eşlilik örnekleri yukarıdaki şekilde örneklenmiştir. Buna göre romanların büyük çoğunluğunda zenginlik ile çok eşlilik arasında paralellik vardır ve zengin erkekler, çok eşlilik yapmayı kendileri için bir tür hak olarak görmüştür. Çok eşlilik, romanlarda çoğunlukla kırsal kesime yakıştırılmış, kent romanlarında çok daha az işlenmiştir. Dikkat çeken bir diğer olgu ise özellikle kırsal kesimdeki çok eşliliklerde kadınlar arasında herhangi bir geçimsizliğin olmamasıdır. Bu durum kırsal kesimdeki kadınların kentteki kadınlara göre daha eğitimsiz olması ve hak arayışı içerisine girmemesi, çok eşliliği bir tür kader olarak görmesi, kırsal kesimde iş yükünün çok fazla olması ve çok eşliliğin de bu konuda bir çözüm olarak görülmesiyle açıklanabilir. Bu bağlamda toplumsal yaşamda ataerkil anlayışın kabulünün, kadın zihniyetinin erkek egemenliğini kabullenmesiyle perçinlendiği değerlendirilebilir.

Romanlarda karşılaşılan bir başka çok eşlilik olgusu, şehre yerleşen ve köyle bağı koparmayan erkeklerin hem şehirde hem de köyde evlilik yapması şeklinde gerçekleşir. Bu tür erkekler, çoğunlukla şehirlerde milletvekili, bürokrat vb. önemli mevkilerdedir ve kent merkezinde yanlarına yakıştırabilecekleri kadınlarla ikinci bir evlilik yaparlar. Köydeki eşlerini de boşama gereği duymayan bu kişiler, kent ve köy yaşamını birlikte yürütmeye çalışır. Eserlerde yoğunlukla işlenen ve dikkat çeken bir başka olgu ise çocuk sahibi olamayan erkeklerin yeni bir evlilik yapmak suretiyle bu soruna çözüm arayışı içerisine girmeleridir. Kimi romanlarda bu yöntem işe yarar ve çocuk sahibi olunurken kimi romanlarda ise sorun devam eder ve böylece sorunun kaynağının erkekte olduğu ortaya konmuş olur. Romanlarda dikkat çeken bir diğer olgu ise kadınların eşlerini bizzat çok eşliliğe teşvik etmesi olur. Bu durum yine özellikle kırsal kesimde görülen ve eşlerini yüceltmek veya eşlik vazifesini devretmek isteyen kadınların tercih ettiği bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Bu bakış açısı ve çocuk yetiştirme tutumları, ataerkil zihniyeti yeniden üreten ve somutlaştıran işlevler üstlenir.

Yapılan araştırmalara göre Türk toplumunda çok eşlilik yaygın bir evlilik şekli değildir. Romanların yazıldığı dönemde toplumda yüzde ikilerde olduğu değerlendirilen çok eşliliğin romanlarımızda toplumdaki sıklığına göre çok daha yoğun bir şekilde işlendiği değerlendirilebilir (İncelenen yüz yirmi romanın yirmi sekizinde çok eşlilik örneği bulunmaktadır). Bu durum, romancının esere canlılık ve farklılık katma, sıradan evlilikler yerine anomali niteliğindeki unsurlara dikkat çekme, eserdeki entrik kurguyu arttırma vb. arzularıyla açıklanabilir.

KAYNAKÇA

- AKÇAM, D. (2013). *Kanlıdere'nin Kurtları*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- ASLAN, C., UĞURLU, S. B. & BALIK, M. (2009). Ömer Polat'ın Romanlarında Taşra Düzeni. Oktay Belli (Ed.) içinde, *II. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu*, s. 479-487. Ağrı: Ağrı Valiliği Kültür Yayınları.
- ATILGAN, Y. (2014). *Anayurt Otel*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- BAYKURT, F. (2015). *Köygöçüren*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- DEMİREL, Ö., GÜRBÜZ, A. & TUŞ, M. (1992). Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı. Ezel Erverdi (Ed.) içinde, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1*, s. 89-153. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- EDGÜ, F. (2015a). *O*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- EDGÜ, F. (2015b). *Kimse*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- ERBİL, L. (2011). *Tuhaf Bir Kadın*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ERÖZ, M. (1991). Evlenme ve Düğün Töreni İle İlgili Türk Gelenekleri. B. Dikeçligil & A. Çiğdem (Der.) içinde, *Aile Yazıları 4-Evlilik Kurumu ve İlişkileri*. s. 303-308. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- ESEN, N. (1991). *Türk Romanında Aile Kurumu*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- ESEN, N. (1992). Türk Ailesindeki Değişimin Romanımıza Yansımaları. Ezel Erverdi (Ed.) içinde, *Sosyo Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 2*. s. 279-295. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- FÜRÜZAN. (2014). *Kırk Yedi'liler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- GÖKALP, Z. (2012b). *Türk Ahlâkı*. İstanbul: Toker Yayınları.
- GÖKÇEN, A. (2014). Aile Türleri ve Başlıca Aile Sınıflandırmaları. M. Aydın (Ed.) içinde, *Sistemik Aile Sosyolojisi*. s. 93-119. Konya: Çizgi Kitabevi.
- İLHAN, A. (1985). *Fena Halde Leman*. İstanbul: Özgür Yayın-Dağıtım.
- İLHAN, A. (2005). *Sırtlan Payı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İLHAN, A. (2014). *Bıçağın Ucu*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- KANTER, B. (2009). *Servet-i Fünûn Romanında Aile, Kadın ve Çocuk* (Basılmamış Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi.
- KAYA, M. (2008). *Dünden Bugüne Çok Eşlilik*. İstanbul: Çıra Yayınları.
- KEMAL, Y. (2009). *Demirciler Çarşısı Cinayeti*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- KEMAL, Y. (2012). *Yusufoğlu Yusuf*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- KEMAL, Y. (2014c). *Çakırcalı Efe*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- KUTLU, A. (2002). *Islak Güneş*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- MİYASOĞLU, M. (1997). *Dönemeç*. İstanbul: Konak Yayınları.
- NADİR, K. (1978). *Kaderin Sırrı*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.

- NADİR, K. (1990). *Bir Çatı Altında*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- NESİN, A. (2013). *Tatlı Betüş*. İstanbul: Nesin Yayınevi.
- ÖZ, E. (2014). *Yaralısın*. İstanbul: Can Yayınları.
- POLAT, Ö. (2011a). *Dilan*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- POLAT, Ö. (2011b). *Saragöl*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- POLAT, Ö. (2013). *Mahmudo İle Hazel*. İstanbul : Evrensel Basım Yayın.
- RİFAT, O. (1992). *Danaburnu*. İstanbul: Adam Yayınları.
- SOYSAL, S. (2013). *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- SOYSAL, S. (2014). *Şafak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- TABAKOĞLU, A. (1992). Osmanlı Toplumunda Aile. Ezel Erverdi (Ed.) içinde, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1*, s. 84-88. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- TAHİR, K. (2013a). *Karılar Koğuşu*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- TAHİR, K. (2013b). *Namuscular*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- TARHAN, N. (2014). *Son Sığınak Aile*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- TİMUR, S. (1972). *Türkiye'de Aile Yapısı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- TÜRKALİ, V. (2014). *Bir Gün Tek Başına*. İstanbul: Everest Yayınları.